

Nr 82.

Av herr **Petrén, Alfred**, *angående anordnande av en anstalt för svårskötta obildbara sinnesslöa å Hultsfreds lägerplats.*

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 november 1922 hemställde medicinalstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till 1923 års riksdag föreslå riksdagen medgiva, att en för 234 svårskötta och störande sinnesslöa och 18 sinnessjuka män avsedd anstalt måtte få anordnas på Kalmar regementes förutvarande mötesplats vid Hultsfred i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Westman uppgjorda ritningar för en beräknad kostnad av 940,000 kronor, samt för påbörjande av nämnda byggnadsföretag på extra stat för budgetåret 1923—1924 anvisa ett reservationsanslag å 450,000 kronor.

Detta ärende finnes emellertid icke omnämnt i årets statsverksproposition. Enligt mitt förmenande bör det emellertid av nedan anförda skäl komma under innevarande riksdags prövning.

I skrivelse den 27 maj 1911 anförde riksdagen, att en utredning borde verkställas i fråga om ej mindre det inom landet befintliga antalet för omgivningen vådliga eller synnerligen störande idioter än även sättet för beredande åt dem av nödig vård. Denna av medicinalstyrelsen verkställda utredning gav till resultat, att antalet dylika sinnesslöa i vårt land torde uppgå till cirka 675. För 200 av dessa kommer plats att beredas uti de särskilda paviljonger för svårskötta obildbara sinnesslöa, som ingå i planen för Hälsingborgs hospital, vars uppförande emellertid nätt och jämt begynt och vilket därför icke kan bli färdigt förr än om ännu några år. Ovan nämnda förslag att å Hultsfreds lägerplats, som äger ett flertal större sommarbaracker och andra byggnader, vilka nu under längre tid stått tomma, anordna en anstalt för huvudsakligen svårskötta sinnesslöa, var resultatet av ett i oktober 1919 av dåvarande chefen för civildepartementet åt medicinalstyrelsen givet uppdrag att verkställa utredning ifråga om vissa lägerplatsers lämplighet till asylor för kroniskt sinnessjuka.

Liksom de flesta andra av ifrågavarande övningsplatser befanns även Hultsfreds lägerplats alls icke passa till sinnessjukanstalt, såsom varande

fullkomligt steril och helt och hållet saknande odlingsbar jord, vadan någon möjlighet att där bereda de sinnessjuka arbete icke finnes, vilket dock är av den största betydelse för sinnessjukvården, då den s. k. arbetsterapien är ägnad att förhindra, att de av kronisk sinnessjukdom lidande förfalla till slöhet. På den grund ingår i medicinalstyrelsens förslag att för sinnessjuk- och abnormvården utnyttja de genom Kalmar regementes förflyttning till Eksjö lediga byggnaderna å Hultsfreds lägerplats endast en mindre avdelning för lugna sinnessjuka män, vilka här skulle erhålla sysselsättning med de mångahanda handräkningsarbeten m. m., som vid en större anstalt behövas, medan denna i övrigt skulle lämna vård för svårskötta obildbara sinnesslöa, vilka i intellektuellt hänseende stå så lågt, att de icke kunna sysselsättas. Emellertid skulle enligt medicinalstyrelsens förslag *den ifrågasatta anstalten dock huvudsakligast komma sinnessjukvården till godo*, då den i första hand vore avsedd för de obildbara sinnesslöa, vilka på grund av våldsamhet (jämligt sinnessjukstadgans § 28, sista stycket) blivit intagna å statens sinnessjukanstalter. Vid 1921 års slut utgjorde antalet dylika å nämnda anstalter vårdade tillsammans 199. Detta antal + 18 (mot-svarande antalet platser uti den tilltänkta sinnessjukavdelningen å Hultsfred) eller *över 200 platser skulle sålunda å hospitalen bli lediga för sinnessjuka, därest medicinalstyrelsens Hultsfredsprojekt förverkligades*. Förden-skull har jag — i betraktande av den stora brist på hospitalsplatser, som är rådande i vårt land — ansett mig böra ombesörja, att detta förslag utan tidsförlust blir av riksdagen prövat. Till belysande av sinnessjukvårdens i kvantitativt hänseende högst bristfälliga läge må här ur medicinalstyrelsens motivering till Hultsfredsförslaget följande anföras:

»Behovet av ökat antal platser å hospitalen — för sinnessjuka och svårskötta sinnesslöa — är synnerligen trängande, och får styrelsen härutinnan meddela en del statistiska uppgifter belysande denna fråga.

Till en början vill styrelsen då hänvisa till nedanstående översikt över antalet platser, närvarande och till vård anmälda sjuka vid statens anstalter för sinnessjuka för tiden $^{31/12}$ 1905— $^{1/9}$ 1922.

Den ³¹ / ₁₂ år	Invånarantal	Platser	Antal platser pr 1,000 inv.	Närvarande	Exspek- tanter	Summa	Antal när- och exspek- tanter pr 1,000 inv.
1905	5,294,885	6,244	1,18	5,282	2,126	7,408	1,40
1906	5,337,055	6,356	1,19	6,042	1,848	7,890	1,48
1907	5,377,713	6,774	1,26	6,328	2,178	8,506	1,58
1908	5,429,600	6,794	1,25	6,582	2,404	8,986	1,65
1909	5,476,441	6,822	1,25	6,783	2,554	9,337	1,71
1910	5,521,943	6,916	1,25	7,082	3,064	10,146	1,83
1911	5,561,799	8,522	1,53	7,138	2,807	9,945	1,79
1912	5,604,192	8,522	1,52	8,383	2,694	11,077	1,97
1913	5,638,538	8,559	1,52	8,778	3,299	12,077	2,14
1914	5,679,607	9,119	1,60	9,799	3,293	12,092	2,13
1915	5,712,740	9,089	1,59	9,228	3,100	12,328	2,16
1916	5,757,568	9,089	1,58	9,390	3,557	12,947	2,25
1917	5,779,207	9,089	1,57	9,329	3,769	13,098	2,26
1918	5,813,850	9,089	1,56	9,157	2,265	11,422	1,97
1919	5,847,037	9,084	1,55	9,574	2,496	12,070	2,06
1920	5,903,762	9,077	1,54	9,730	3,598	13,328	2,26
1921	5,954,316	9,177	1,54	9,856	3,776	13,632	2,29
¹ / ₉ 1922	—	9,494 ¹	—	10,116	4,454	14,620	—

Av denna översikt framgår, att platsantalet å hospitalen under tioårsperioden 1905—1914 ökades från 6,244 till 9,119 eller med 2,875 platser, motsvarande 287 platser per år. Under tiden 1915—1922 steg antalet — om Strängnäs hospitals samtliga platser medräknas — från 9,119 till 9,907, sålunda med endast 788 platser, motsvarande allenast 98 platser per år.

Under hela den tid översikten avser steg antalet exspektanter från 2,126 till 4,454, en ökning, som skulle varit ännu större, därest icke under åren 1917 och 1918 en stor dödlighet varit rådande bland de sinnessjuka såväl inom hospitalen som bland exspekterarna på grund av s. k. kristidsödem samt spanska sjukan. En mycket betydlig överbeläggning av hospitalens nuvarande platser bidrager ock till nedbringande av antalet exspektanter.

Beträffande orsakerna till den stora anhopning av exspektanter, uppgående den 1 september 1922 till 4,454, förtjäna följande omständigheter att framhållas.

Den ovan omförmälda ringa ökningen av platser å hospitalen under de senare åren är givetvis ett mycket viktigt moment.

Den nya fattiglagens bestämmelser, dels att understödstagare, som på grund av sinnessjukdom är i behov av vård å särskild anstalt, skall beredas dylik vård, dels att fattigvårdssamhälle kan erhålla ersättning av landsting för de

¹ Av Strängnäs hospitals 800 platser hava endast de, som den ¹/₉ 1922 äro belagda, medräknats. Med alla platserna medräknade uppgår totala platsantalet till 9,907.

sinnessjukas vård å hospital, har framkallat ansökningar om hospitalsvård för en mängd å de forna fattiggårdarna intagna sinnessjuka, vilka verka störande på samlivet inom inrättningarna.

Allmänhetens förtroende till den vård, som hospitalen bereda de sinnessjuka, har under senaste 20—30 åren betydligt vuxit.

Som en ytterligare orsak till den höga exspektantsiffran bör slutligen framhållas, att den nu pågående ekonomiska krisen spelar en avgjord roll vid behovet att skaffa plats å hospital för sinnessjuka. Ekonomiskt fördelaktigare vård än den, hospitalen bereda de sjuka, kan ej anskaffas.

Vidkommande den vård, som kommer exspektanterna till del i avvaktan på intagning å statshospitalen, torde böra anföras, att åtskilliga äro intagna å andra anstalter. De stora städerna kunna bereda fullgod vård inom sina för sinnessjuka avsedda sjukhus. Andra sjuka äro intagna å landstingens vid hospitalen eller vid lasaretten anordnade upptagningsanstalter, å kommunala avdelningar för sinnessjuka eller å enskilda sjukhus och sjukhem. I vilken utsträckning sådan vård kommer exspektanterna till del kan ej utan vidlyftig utredning angivas. Att det mången gång är förenat med betydande svårigheter att anskaffa plats för sinnessjuka visas av de ofta förekommande framställningarna till medicinalstyrelsen om vidtagande av åtgärder för att bereda vård åt sinnessjuka, som icke kunnat intagas å vederbörande hospital.»

Även i pressen synas ju ofta uttalanden rörande svårigheterna att ute i bygderna omhändertaga sinnessjuka. Särskilt starkt hava dessa svårigheter brukat framhållas å de fattigvårdsmöten, som under de sista årtiondena från och till hållits å olika trakter av landet.

Såsom av ovanstående översikt framgår, har utvecklingen av den statliga sinnessjukvården under de senare åren icke ens kunnat hålla jämna steg med befolkningens tillväxt. Sålunda utgjorde år 1914 antalet hospitalsplatser 1,60 pro mille av befolkningen, men år 1921 allenast 1,54 eller ungefär lika med vad förhållandet var år 1911. Efter år 1921 har visserligen Strängnäs hospital med 800 platser tillkommit. Å detta hospital, vars alla byggnader ännu icke äro fullt färdiga, vårdades vid 1922 års utgång 589 patienter. Anmärkningsvärt är nu att, trots det denna ökning i antalet tillgängliga hospitalsplatser ägt rum under år 1922, har dock antalet på inträde å hospital väntande under samma år vuxit högst betydligt. Medan det vid utgången av år 1921 utgjorde 3,776, uppgick det sålunda vid utgången av år 1922 till 4,589. Med dessa siffror för ögonen ligger den frågan nära till hands: Vad har medicinalstyrelsen vidtagit för åtgärder med anledning av denna ständigt stigande exspektanssiffra, som snart är fyra gånger större än det antal platser för sinnessjuka (1,200) som tillkomma när Hälsingborgs hospital en gång i en framtid blir färdigt? Därpå kan svaras, att medicinalstyrelsen, sedan riksdagen år 1917 beslöt

uppförandet av ett hospital utanför Hälsingborg, utarbetat det ena förslaget till anordnande av nya hospitalsplatser efter det andra, utan att desamma blivit förelagda riksdagen.

Sålunda ingick medicinalstyrelsen redan i september 1917 till Kungl. Maj:t med förslag till utökning av Växjö hospitalsområde och dess utvidgning med nybyggnader, uti vilka skulle erhållas 290 nya platser för allmän klass och 18 i första-klass-avdelning. Sedan 1918 års riksdag därpå i anledning av kungl. proposition i frågan beslutat inköp av det för utvidgningen nödiga markområdet, ingick medicinalstyrelsen i augusti 1919 till Kungl. Maj:t med en förnyad framställning i ärendet, därvid emellertid byggnadsföretaget beräknades uppgå till bortemot det dubbla av den ursprungligen beräknade kostnaden eller 6,927,683 kronor i stället för 3,483,865 kronor. På grund av den nedgång i byggnadskostnaderna, som ägt rum sedan år 1919, är givetvis en förnyad utredning av kostnaderna för detta byggnadsföretags realiserande av behovet påkallat, innan det kan föreläggas riksdagen. *Önskvärt vore att denna utredning snarast bleve verkställd*, då den planerade utvidgningen är påkallad av flera skäl förutom den stora platsbristen. Sålunda skulle en väsentlig ökning av antalet platser å Växjö hospital göra det möjligt att ytterligare utvidga den som annex till hospitalet knutna familjevårdskolonien i Korsberga m. fl. socknar, varigenom återigen erhöles en motsvarande minskning i behovet av hospitalsplatser. Vidare skulle för Blekinge län, som nu tillhör upptagningsområdet för Västerviks hospital, till vilket kommunikationerna från detta län äro mycket dåliga, en utvidgning av Växjö hospital medföra den stora fördelen, att dess sinnessjuka i stället kunde bli intagna å denna vida närbelägnare anstalt, vid vilken för övrigt länets upptagningsanstalt är belägen. Framställningar från Blekinge län, att Växjö hospital måtte bli utvidgat därhän, att dess upptagningsområde kunde utökas med detta län, ha ju också upprepade gånger ingivits.

Vidare har medicinalstyrelsen uppgjort förslag till nybyggnader vid Vadstena hospital, vilket förslag ingick till Kungl. Maj:t i augusti 1920. Dessa byggnader voro i första hand avsedda att ersätta de gamla klosterbyggnaderna, som användas för vård av kvinnliga sinnessjuka, men vilkas i anspråktagande för andra ändamål (folkhögskola och Birgittamuseum) varit på tal. Då de sålunda planerade nybyggnaderna emellertid voro beräknade för icke mindre än 392 patienter, skulle dock 102 nya platser genom desamma vinnas. Detta byggnadsföretag beräknades draga en kostnad av 7,613,000 kronor, varjämte 26,000 kronor vore behövliga för ut-

vidgning av anstaltens område genom inköp av staden tillhörig mark. Även rörande detta ärende är givetvis ny utredning av kostnadsfrågan behöfelig på grund av de senaste årens nedgång i byggnadskostnaderna. I övrigt må här framhållas, att det väl icke gärna bör kunna ifrågakomma, att sinnessjukvården i de gamla klosterbyggnaderna upphör, så länge det ännu råder stor brist på hospitalsplatser, utan att de *även efter de planerade nybyggnadernas uppförande* böra bibehållas för sitt nuvarande ändamål, så länge detta är behöfligt.

Slutligen har medicinalstyrelsen, som ovan nämnts, i november 1922 till Kungl. Maj:t ingivit förslag om anordnande av en anstalt huvudsakligen för svårskötta obildbara sinnesslöa, som nu vårdas å statens sinnessjukanstalter, vilka därigenom skulle få ett motsvarande antal platser lediga för mottagande av sinnessjuka. Frånsett att platser för sinnessjuka sålunda skulle vinnas genom Hultsfredsprojektets förverkligande, skulle även den stora fördelen därigenom uppnås, att hospitalen blevo befriade från obildbara sinnesslöa, vilka genom sitt ofta högljudda, oartikulerade skrikande bli ganska störande för de sinnessjuka och även på grund av sin stora snuskighet mindre lämpa sig för vård tillsammans med sinnessjuka.

Då *anstalten å Hultsfred* erhålles genom omändring av befintliga byggnader, kan den relativt hastigt anordnas och även bli efter nutida förhållanden relativt billig. *Själva byggnadskostnaderna* beräknas komma att uppgå till 493,500 kronor, vilket — då platsantalet, som ovan nämnts, är beräknat till 252 — blir endast 1,958 kronor per plats. Då byggnaderna emellertid utgöras av förrådshus och gamla sommarbaracker utan alla sanitära anordningar, bli utgifterna för värmeanläggning, vatten- och avloppsledning samt elektrisk belysning ungefär desamma som därest fråga varit om nyanläggning. *Hela anläggningskostnaden* beräknas för den skull uppgå till 940,000 kronor, vilket blir c:a 3,730 kronor per plats. I våra tider måste detta emellertid anses för nog så billigt.

Då sålunda Hultsfredsförslaget är det av de utav medicinalstyrelsen framlagda förslagen till ökning av sinnessjukvårdens resurser, som både snabbast och för billigaste pris ger nya vårdplatser, bör det i första hand realiseras. Enär detta förslag vidare är byggt på nyligen uppgjorda kostnadsberäkningar, kan det i sitt nuvarande skick prövas av riksdagen, som kan erhålla ritningarna och alla övriga akter i ärendet från socialdepartementet, dit de ingivits.

Återstår så att avhandla frågan, huru medel under nuvarande statsfinansiella situation skola kunna anskaffas till anordnande av denna anstalt.

Givetvis är det otänkbart att härmed belasta själva budgeten. Annan utväg måste sålunda sökas. På sin tid gjorde Sv. fattigvårdsförbundet framställning angående utredning om uppdelning av sinnessjukvården mellan å ena sidan staten, å andra sidan landstingen, eventuellt större kommuner. Då denna framställning — vilken blivit av medicinalstyrelsen avstyrkt i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 oktober 1920, däri emellertid hemställdes om upptagande av underhandlingar rörande Stockholms och Göteborgs övertagande av *hela* sin sinnessjukvård mot vederlag av staten — diskuterades vid svenska psykiatriska föreningens årsmöte 1915, därvid framställningen av organisatoriska skäl ävenledes avstyrktes, väcktes av nuvarande t. f. överläkaren vid Uppsala hospital och asyl, docenten Henrik Sjöbring, det förslaget, att i stället något höja avgiften för hospitalsvården och låta den ökningen motsvarande delen ingå till statskassan för att användas till anordnande av nya vårdplatser för sinnessjuka. Detta förslag synes mig mycket beaktansvärt, och den nuvarande tidpunkten är mycket lämplig för dess genomförande, då hospitalsavgiften till tredje klassen med detta årets ingång blivit avsevärt sänkt. Detta sammanhänger med minskningen av livsmedelsprisen. Enligt gällande sinnessjukstadga (§ 37) skall avgiften i tredje klassen motsvara allenast kostnaden för föda. Medan avgiften i fråga under år 1922 var 1,50 kr. per dag, är den från detta års ingång tillsvidare av Kungl. Maj:t fastställd till 1,10 kr. per dag. Vid sådant förhållande synas mig inga betänkligheter behöva möta att pålägga *en extra avgift å 40 öre per underhållsdag att i enlighet med av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter inlevereras till statsverket för att användas till anskaffande av nya vårdplatser.* Dock torde det ej vara lämpligt att dylik extra avgift ålägges enskild person, utan tala goda skäl för att den utgår endast i de fall, där fattigvårdssamhälle betalar avgiften för å hospital vårdad person.

För utrönande av huru stort belopp, som på så sätt skulle under ett år erhållas, har jag från statens samtliga sinnessjukanstalter infortrat uppgift å det antal personer, för vilka fattigvårdssamhälle vid senaste årskiftet erlade avgift. Dessa utgjorde

vid Stockholms hospital	134
» Uppsala » och asyl ...	954
» Strängnäs »	474
» Nyköpings »	155
» Vadstena » och asyl ...	457
» Västerviks »	750

vid Visby	hospital	63
» Växjö	»	398
» Lunds	» och asyl	...	813
» Malmö asyl		79
» Göteborgs	hospital	110
» Vänersborgs	» och asyl	833
» Kristinehamns	»	554
» Säters	»	716
» Härnösands	»	199
» Östersunds	»	419
» Piteå	» och asyl	339
Summa			7,447

En avgift av 40 öre per dag för 7,447 personer skulle på ett år inbringa 1,087,212 kronor. Då Strängnäs hospital ännu ej är fullt belagt men detta torde komma att ske under det närmaste halvåret, skulle förslaget genomförande för nästa budgetår sannolikt ge minst 1,200,000 kronor. Då man, efter vad det sagts mig, icke kan räkna med att på själva budgeten, så länge å denna skall upptagas anslag till Hälsingborgs hospital, erhålla anslag till annat större byggnadsföretag för anskaffande av hospitalsplatser, men ett dylikt stillastående av utvecklingen på sinnessjukvårdens område ju skulle få till följd att antalet hospitalsplatser skulle i förhållande till befolkningens storlek förminska för en lång tid framåt, synes det mig alldeles nödvändigt, att en extra utväg sådan som den här avhandlade tillgripes.

De på här föreslaget sätt erhållna byggnadsmedlen borde emellertid lämpligen användas icke endast till anskaffande av vårdplatser för sinnessjuka utan även för sinnesslöa och fallandesjuka. Lämpligheten av deras användande även för anordnande av sinnesslöanstalter framgår ju tillräckligt av vad som i det föregående är anfört om sambandet mellan sinnessjuk- och viss sinnesslövard. Mycket önskligt vore emellertid om de byggnadsmedel, som erhållas, därest förslaget vinner riksdagens bifall, finge användas även till anordnande av epileptikeranstalt. Förhållandet är nämligen det, att epileptikervården är den i vårt land mest försummade grenen av abnormvården, fastän fallandesjuka — såväl med hänsyn därtill att sjukdomens behandling ofta kräver noggrann läkarevård, som med hänsyn till de obehag och den fara deras vistelse ute i samhället ofta medför för deras omgivning — i allmänhet äro de i ännu större behov av anstaltsvård än

sinnesslöa. I vårt land finnas sålunda endast några på enskilt initiativ anordnade epileptikeranstalter, vilka alls icke hava resurser för att lämna fallandesjuka ändamålsenlig vård i sjukdomens alla stadier, vartill kommer att deras platsantal endast täcker en mycket ringa del av behovet. Ett rationellt ordnande av epileptikervården utan statens direkta medverkan är ej möjligt, såsom närmare utvecklas i ett betänkande rörande statens övertagande av Vilhelmsro epileptikeranstalt, som inom den närmaste tiden blir av sinnesslövårdssakkunnige ingivet till Kungl. Maj:t. Sinnesslövårdssakkunnige, som även haft sin uppmärksamhet riktad därpå, huruvida några förutvarande lägerplatser möjligen kunde lämpa sig för anordnande av epileptikervård, hava funnit detta vara förhållandet med *Vännäs lägerplats*, där sedan mycket lång tid tillbaka en mängd byggnader stått lediga. Sinnesslövårdssakkunnige hade påbörjat utarbetandet av ett förslag att aptera dessa byggnader till en anstalt för vuxna manliga fallandesjuka, då Kungl. Maj:ts befallning, att sinnesslövårdssakkunnigas arbete skall avbrytas, blev utfärdad. Den, vilken i likhet med undertecknad ständigt och jämt från alla landets trakter får förfrågan, var anstaltsplats kan vara tillgänglig för en vårdbehövande fallandesjuk utan att därvid kunna ge någon som helst anvisning, måste emellertid helt naturligt finna att det vore i hög grad önskvärt, om kungl. proposition angående anordnande av epileptikeranstalt å Vännäs lägerplats kunde föreläggas nästa riksdag, då det synes *i hög grad opraktiskt, att staten tillhöriga byggnader är efter år stå oanvända, när de kunna fylla ett hos oss så kännbart behov som vården av fallandesjuka.*

Till sist må framhållas, vilken betydelse ett bifall till förslaget om extra avgift per underhållsdag å hospital för byggnadsändamål skulle få *för fattigvårdsväsendets rationella ordnande*, för fattigvårdsanstalternas befriande från fattiga sinnessjuka och abnorma, som icke lämpligen kunna å sådana vistas.

I anslutning till det här ovan anförda får jag sålunda hemställa,

att riksdagen måtte besluta att fattigvårdssamhälle, som erlägger avgift för å statens sinnessjukanstalt intagen person, skall under budgetåret 1923—1924 utöver den av Kungl. Maj:t fastställda avgiften, 1 krona 10 öre per dag, erlägga en extra avgift å 40 öre per dag och person att inlevereras till statsverket för bildande av en byggnadsfond att användas för anskaffande

av nya vårdplatser för sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka

och att riksdagen, därest detta förslag skulle vinna riksdagens bifall, vidare måtte besluta, att å Hultfreds lägerplats anordnas en anstalt för 234 svårskötta och störande obildbara sinnesslöa och 18 sinnessjuka män i enlighet med det av medicinalstyrelsen uppgjorda och till Kungl. Maj:t ingivna förslaget för en beräknad kostnad av 940,000 kronor, samt för påbörjande av detta byggnadsföretag från nämnda byggnadsfond anvisa ett belopp av 450,000 kronor för budgetåret 1923—1924.

Stockholm den 21 januari 1923.

Alfred Petré.
